

Віктор АПОПІЙ

д.е.н., професор

Львівський торговельно-економічний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ І УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ЯК СИСТЕМИ

Внутрішня торгівля займає особливе місце в сукупності суспільних відносин, економічній системі і соціальній сфері.

Вона забезпечує у величезних розмірах обмін товарів і послуг – не менше 9 трлн. грн в рік, мобілізує в обороті товарні ресурси – близько 60% валового продукту України, формує 13-15% ВВП – поступаючись лише промисловості і сільському господарству.

Масштаби, складні функції і зростаюча соціально-економічна роль внутрішньої торгівлі зумовлюють об'єктивну необхідність її розвитку на наукових і сучасних концептуальних засадах в межах ефективної моделі. Для цього важливо переглянути теоретичні засади і методологічні розвідки торгівлі. Це важливо підкреслити, оскільки сутісну характеристику торгівлі, теоретичні положення, організаційні форми, структуру багато сучасних вітчизняних дослідників інерційно трактують крізь призму теорій «розподільчого каналу», з позицій «теорій обміну» або як «вид економічної діяльності» незважаючи на розширення її функцій і глибоких структурних змін. Між тим, для дослідження засад державної політики розвитку і підтримки торгівлі, стратегічного її розвитку і ефективного управління, активізації її господарської, економічної і соціальної діяльності доцільно розглядати її як систему [1, с.7-21].

Дослідження показують, що внутрішній торгівлі присутні ознаки характерні для системи.

Ядро системи торгівлі складають організаційні елементи у вигляді підсистем торгівлі, підприємств, організацій та об'єднань, а також ресурси – товарно-матеріальні, трудові і грошові засоби. Всі ці складові торгівлі тісно взаємопов'язані, а їх дії підпорядковані виконанню соціально-економічних функцій торгівлі. Це і є перша ознака торгівлі як системи.

Друга ознака характеризує систему, як сукупність елементів що взаємопов'язані і знаходяться у різносторонніх відносинах.

В торгівлі всі складові взаємодіють на базі розгалуженої системи зв'язків: господарських, коопераційних, інтеграційних.

Інтегративність виступає третьою ознакою системи. В торгівлі, як соціально-економічній системі, об'єднані різноякісні, але в цілому об'єкти однорідної діяльності. При цьому кожному окремому елементу не присутні якості, які характерні для системи. Отож торгівельна система не зводиться до простої сукупності елементів. Сума властивостей окремих елементів не виражає суму властивостей системи, тобто проявляється синергізм.

Наступна ознака – еволюційний характер розвитку. Торгівля як система, розвивається за законами еволюції, де поєднуються детермінізм і статичність, нестабільність і рівновага, циклічність і хаос. Така еволюція зумовлює властивості синергічності, а значить сприяє самоорганізації системи.

І остання ознака, яка присутня торгівельній системі – цілісність. В сфері торгівлі впорядковані об'єкти, підсистеми, що взаємодіють як одне ціле, оскільки вони взаємозалежні, взаємопов'язані і функціонують за ради єдиної кінцевої мети.

Таким чином, торгівля за своєю формою і змістом у складі національної економіки характеризується як складна соціально-економічна система тобто впорядкована сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих підсистем, елементів, компонентів, які закономірно створюють цілісну організацію, спрямовану на забезпечення соціально-економічних функцій.

В системі торгівлі можна виділити такі ключові структури: організаційну, функціональну, соціально-економічну і територіально-регіональну. Всі вони взаємозалежні і в процесі взаємодії повинні забезпечити стійкість і нормальне функціонування системи. Проте, в системі торгівлі спостерігаються неузгодженість розвитку структур, деформації в реалізації їх функцій, порушення стану динамічної рівноваги [2 с.89-115].

Аналіз системи крізь призму базових принципів показує цілісність структури не досягнуто. Так, організаційні відносини малопомітні, відповідно і взаємозв'язок між організаційними компонентами слабкі. Все це приводить до ізольованого функціонування елементів і підсистем торгівлі. Оптова

торгівля, наприклад, розвивається з серйозними диспропорціями відносно роздрібної, міська і сільська торгівля не координуються.

По суті паралізована система управління торгівлею: відсутні центральні органи, галузеві органи, малоефективне і конгломератне регіональне управління. Переведення системи торгівлі в русло керованості і регульованості стає об'єктивною необхідністю. Його реалізація пов'язано з суттєвим покращенням, насамперед, інституціонального забезпечення системи.

Ключовим елементом в системі інституціонального забезпечення є державна торговельна політика, яка представляє систему цілей, заходів і засобів спрямованих на створення умов розвитку і ефективного функціонування торгівлі, підтримки, стимулювання і регулювання діяльності торгівлі. За комплексністю і перспективністю вони реалізуються державними органами управління, влади, громадськими організаціями, господарськими суб'єктами і матеріалізуються в законах, нормативних актах, стратегіях, програмах.

Сучасний стан і ефективність реалізації державної торговельної політики однозначно можна оцінити як проблематичні. По-суті засади державної торговельної політики не розроблено.

Проведення ефективної торговельної політики вимагає створення чіткої організаційної системи управління і регулювання цієї системи. Зауважимо, що уповноважені органи державного регулювання торгівлі в Україні відомчо «розпилені» за більш 20 напрямів координації, управління, регулювання, контролю, нагляду, моніторингу. По-суті цілісної, організаційно оформленої системи державного управління і регулювання торговельної діяльності і Україні немає.

Побудова цілісної системи регулювання дозволить комплексно і стратегічно розвивати торгівлю: функціонально, організаційно і територіально, забезпечити узгоджену взаємодію сфер і секторів торгівлі, реалізувати основні принципи державної торговельної політики.

Державна торговельна політика вимагає оновлення законодавчої і нормативно-правової бази.

Необхідність прийняття рамкового закону «Про внутрішню торгівлю» очевидна. Разом з тим, назріла необхідність законодавчо врегулювати різні процеси в сфері поставок товарів, роздрібної торгівлі, функціонування ринків торговельно-посередницької діяльності та інші [3 с.228-238].

Важливо, щоб законодавство в торгівлі доповнювалося необхідними нормативно-правовими актами: правилами, інструментами, стандартами.

Таким чином, теоретичні засади і прикладні аспекти подальшого розвитку системи торгівлі мають ґрунтуватися на сучасних методологічних підходах і концепціях, дійовій державній політиці та ефективній системі інституціонального забезпечення.

Список використаних джерел

1. Система регулювання внутрішньої торгівлі України [монографія]. В.Апопій, І.Копич, О.Біла та інші: К. «Академвидав», 2012. 424 с.
2. Барна М.Ю. Трансформація внутрішньої торгівлі України [монографія]. Львів: Вид-во «Растр-7», 2015. 524 с.
3. Ситник Н.С. Модернізація внутрішньої торгівлі України [монографія]. М.Ситник–Львів «Новий світ», 2013. 318 с.